

אורות השבוע

כ"ז חשוון תשס"ד

חיי שרה

גליון תורני
היוצא לאור ע"י
כולל זכרון שניאור

אור הלכה

בענין איסור אכילה קודם שיאכיל לבהמתו

הרב מרדכי אייזנבאך

מותרת, והא דלא הוי הפסק, הוא משום, דלא רק לצורך פרוסה הראשונה מותר להפסיק, אלא גם לצורך כללי של הסעודה מותר להפסיק, וזה ודאי דאסור לאכול כל סעודתו קודם בהמתו. וא"כ, אולי אי שתייה מותרת אם לאו, תלוי במחלוקת זו, דאם אפילו טעימה אסורה גם שתייה בכלל זה, ואם טעימה מותרת גם שתייה מותרת. והנה בגמ' ברכות שהבאנו לעיל הגי' "אסור לאדם שיאכל קודם כו", אולם גם במסכת גיטין (סב:) הובא מימרא זו, ושם גרסינן "אסור לאדם שיטעום" כו, ע"ש, ודו"ק.

ולענין הטעם והגדר של הלכה זו, מצינו מחלוקת בהאחרונים. היד אפרים (בשו"ע שם) כתב דאולי הטעם הוא משום דאנו, לפעמים, ניזונים רק בזכותם של הבהמות, כמו שדרשו חז"ל על הפסוק "אדם ובהמה תושיע ה" אדם בזכות בהמה, וא"כ ראוי להקדימה, שאין לאדם להחזיק את עצמו לזכאי שניזון בזכות עצמו. אולם בשאילת יעב"ץ מצינו טעם אחר. שנשאל היעב"ץ אם גם כלב וחתול נכללים בדין זה אם לאו. והוא השיב, וז"ל, "שעיקרו מפני צער בע"ח, שהרי היא סמוכה עליך, ואם לא תהי לה עת קבוע לאכילה, חוק ולא יעבור, תמות ברעב כי אין מי שיאכילנה. וגם היא אינה מוצאה מאכלה מזומן לפניה, לכן הטילה התורה חובה על האדם כו, משא"כ באלו (כלב וחתול) שמזונותיהן מצויין תדיר בכל מקום ... כו". הרי דסובר דיסוד הך דינא הוא מטעם צער בע"ח. ובשו"ת הר צבי (סי' צ) כתב ג"כ כעין זה, דהטעם למה באמת אין צריך להקדים הבהמות לגבי שתייה, לדעת הספר חסידים, הוא משום דבאכילה אתי לימשך וישכח להאכיל הבהמה, אבל שתייה גרידא לא מימשך.

וא"כ הרי יש לומר דזהו ביאור המחלוקת אי רק אכילה אסורה או אפילו גם טעימה, וממילא גם ביאור המחלוקת אם גם שתייה אסורה. דלפי הטעם של היד

כתוב בפרשתנו שאליעזר התפלל "והיה הנערה אשר אמר אלי הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה" וגו'. הרי שהקדים שתייתו לשתיית הגמלים. וכן רבקה, כשהשקה לאליעזר הקדימתו להגמלים כמפורש בהמקראות. ולכאורה זה נגד הדין, שהרי צריך אדם להאכיל את בהמתו קודם שיאכל בעצמו, שכן שנינו בברכות (מ.) "אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך, והדר, ואכלת ושבעת".

וכתב האוה"ח כאן, לתרץ, דכשיש לאדם סכנה או אפילו רק צער, האדם קודם. וכיון שהי' אליעזר צמא למים הוא קודם. וכן כתב האוה"ח בפרשת חקת, במעשה דמי מריבה, שאמר הקב"ה למשה שידבר אל הסלע "והשקית את העדה ובעירם", שהקדים הקב"ה האדם לבהמה, וקשה כנ"ל, ותירץ האוה"ח שם כמו שתירץ בפרשתנו, שבמקום צער שאני.

הנה, מבואר להדיא מדברי האוה"ח, מדלא תירץ דשתייה שונה מאכילה דגם לשתייה צריך האדם להשקות בעלי חיים שלו קודם שישתה בעצמו, ואין חילוק בין אכילה ושתייה בענין זה.

אולם הספר חסידים אינו סובר כן. דהנה בשו"ע (או"ח קס"ז:) פסק דאסור להפסיק בין הברכה לאכילה, ואם הפסיק שצריך לחזור ולברך, אלא שאם פסק בענין הדבר שמברכין עליו, כגון שצוה "תנו מאכל לבהמה" אין צריך לחזור ולברך, שהרי אסור לאכול עד שיאכיל לבהמתו, ע"ש בשו"ע. וכתב שם המג"א בשם הספר חסידים וז"ל "אבל לשותת, אדם קודם, כדאשכחן ברבקה שאמרה שתה וגם גמליך אשקה", עכ"ל.

ואולי יש להסביר מחלוקתם, שפליגי בפלוגתת הב"י והט"ז, שהב"י והט"ז חולקים אי האיסור הוא אפילו "לטעום" קודם לבהמתו או אם האיסור רק "לאכול". שהב"י סובר דאסור לטעום כלום, ולכן לא הוי הפסק לצוות להאכיל הבהמות, אולם הט"ז סובר דטעימה

בע"ח, שישכח להאכיל בהמותיו, טעימה ושתייה מותרים.

אפרים, לכאורה גם טעימה ושתייה אסורים, דדילמא אין לנו כלום בזכות עצמינו, אבל לפי הטעם של צער

הרב אייזנבאך ממגידי שיעור בישיבת טלו, והוא ראש חבורת כולל זכרון אהרן, סניף המחנכים כולל של הכולל.

אור מקרא

"והיה הנערה אשר אומר אלי וגו'"

הרב יששכר יהודה אהרמן

הראויה, כדי שיוכל לגבור על נגיעתו.

ב) ע"פ מה דאיתא בחז"ל דאין זיווגו של אדם אלא מהקב"ה וכו' דכתיב "ומה' אשה משַׁכֶּלֶת" (משלי יט:יד) שאלה מטרונותא אחת את ר' יוסי בן חלפתא לכמה ימים ברא ה' את עולמו אמר לה לשה ימים, כו' אמרה לו ומה הוא עושה מאותה שעה עד עכשיו? אמר לה יושב ומזווג זיווגים, בתו של פלוני לפלוני כו', והביאור בזה אומר ר' חיים שמואלביץ, שכיון שהקב"ה יסד את עולמו על אדני הטבע אע"פ שהוא מחדש בכל יום טובו מ"מ היכן נמצא סימן היכר לפעולתו בעולם? ועל כך השיב ר"י בן חלפתא שהקב"ה יושב ומזווג זיווגים שבדבר זה הכל יודעים ומכירים כי אך ורק מאת ה' הוא. וזהו שאמר הכתוב מה' אשה משַׁכֶּלֶת אע"פ שהכל מה' מ"מ בדבר זה הכל מודים ורואים את ההשגחה ובוזא אין ההשתדלות יתירה מועילה.

וא"כ זהו מה שבקש אליעזר עבד אברהם, שברגע שיראה את הסימנים שהיא ראויה ליצחק, אז בזה עשה את ההשתדלות ויותר מזה כבר לא יועיל כי מה' אשה משַׁכֶּלֶת.

ושמעתי לבאר הענין למה דווקא לשנים השיבו כהוגן ולשלישי השיבו שלא כהוגן? כי השנים הראשונים היו בדבר זיווגים ובוזא סייעתא דשמיא מיוחדת, כידוע.

איתא במס' תענית (ד.) א"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, שלושה שאלו שלא כהוגן, לשנים השיבו כהוגן לאחד השיבוהו שלא כהוגן ואלו הן . . . אליעזר עבד אברהם דכתיב "והיה הנערה אשר אומר אליה הטי כדך נא וגו'" יכול אף חגירת וסומא השיבו כהוגן ונזדמנה לו רבקה.

וקשה, דהרי התורה העידה על אליעזר שהוא "זקן ביתו" שהיה זיו איקונין שלו דומה לאברהם, וגם כתיב "המושל בכל אשר לו" ופירשו חז"ל שהוא שליט ביצרו כמותו, וא"כ איך הגיע לזה שהגמ' אומרת שהוא שאל שלא כהוגן? ואולי דאפשר לבאר ע"פ שני דרכים.

א) מובא בשם הסבא מנובהרדוק, דהסיבה שאליעזר אמר "לא אוכל עד אם דברתי דברי", ומאד השתדל שלא תשב הנערה בביתה "ימים או עשור", הוא מפני דכתיב בפרשה "אלי לא תאבה האשה ללכת אחריי", אלי כתיב, דבת היתה לו ורצה להשיאה ליצחק והרגיש שאולי יכשל בשליחותו, מפני שיש לו נגיעה עצמית ועל כן חשב וטרח למצוא עצות להרחיק את נגיעתו, ולכן לא אכל כדי שלא יתעצל בדבר, ולא הסכים שתשהה הנערה בביתה, שחשש שמפני הנגיעה נתרצה להם, ולכן רצה בכל מאודו שיצא הדבר לפועל כדי להרחיק נגיעתו, עד כאן דבריו. ואולי לכן התפלל אליעזר אל ה' ושאל שברגע שיראה את הנערה עם כל המידות שראויה ליצחק, תהיה היא

הרב אהרמן מאברכי כולל זכרון אהרן, הכולל ערב למחנכים, אשר להכולל.